



ВИЩИЙ ІР-СУД ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ. CONTRA SENTENTIAM

Сергій Глотов,

*кандидат юридичних наук, адвокат, науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, лектор Вільнюського державного університету, м. Вільнюс, Литва, член ГО «Цивілістична платформа»
ID ORCID: 0000-0002-6496-4162*

Автор статті висловлює сумніви стосовно доцільності існування в системі судустрою України вищого суду з питань інтелектуальної власності як окремої судової інституції на підставі аналізу норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів», положень процесуальних кодексів, зарубіжного досвіду. Виявлені процесуальні та організаційні вади вказують на неспроможність позиції про те, що завдяки впровадженню такого спеціалізованого суду в систему судустрою буде підвищено ефективність захисту інтелектуальної власності в Україні.

Метою статті є продемонструвати значність проблем, на які слід очікувати внаслідок функціонування Вищого ІР-Суду, та запропонувати альтернативний шлях для забезпечення ефективності захисту виключних прав.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, Вищий ІР-Суд, судочинство, правова позиція, предмет доказування

На тему про Вищий суд з питань інтелектуальної власності станом на сьогодні в Україні вже написано чимало наукових та науково-практичних статей. Це роботи І. Л. Антипової, О. Є. Блажівської, Ю. Л. Бошицького, М. К. Галянтича, В. Г. Гриценко, О. Ф. Дорошенко, О. М. Дроздова, В. О. Жарова, І. Ф. Коваль, А. О. Кіслициної, А. О. Кодинця, В. С. Москаленко, О. П. Орлюк, М. Ю. Потоцького, І. С. Похиленко, Ю. О. Ремескової, Р. Б. Шишки, О. О. Штефан та інших.

Основним теоретичним постулатом, покладеним в основу загальної позиції вітчизняної наукової спільноти, є те, що незважаючи на певні організаційні та процесуальні вади вищий спеціалізований суд з інтелектуальної власності є конче необхідною для України судовою інституцією, яка сприятиме

ефективному захисту інтелектуальної власності у країні. Іншими словами, головним сподіванням, яке покладається на цей суд, є викорінення юридичних помилок, що час від часу допускаються суддями в процесі здійснення правосуддя через недостатнє розуміння ними природи виключних прав та особливостей їх здійснення.

За словами голови касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Б. Львова, «побудова судів за принципом спеціалізації є найбільш прогресивною формою організації діяльності судової системи, адже це надає додаткові гарантії справедливого правосуддя, розцінюється як засіб підвищення якості правосуддя, його доступності для населення та дієвості судової системи. Завдяки особливостям спеціалізованого суду забезпечується оперативність, економ-



ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

ність та гнучкість процедури розгляду справ».¹

Проблема формування у судовій системі спеціалізованих судів для України не є новою, що достатньо чітко було показано в ретроспективному огляді з цього питання О. Дроздовим та М. Потоцьким², і стала однією з ключових у процесі судово-правової реформи. На певному етапі вона набула конституційно-правового підґрунтя, оскільки статтею 125 Конституції України було позначено, що відповідно до закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди.

Нагальність вирішення цієї проблеми задля дотримання тренду створення та функціонування зазначеного вищого спеціалізованого суду в останні роки була підкреслена ухваленням законодавчих актів вищого ґатунку. Це й Указ Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки» від 11 червня 2021 року № 231/2021, і дотепер не ухвалена Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки, хоча отримала підтримку Верховної Ради України на парламентських слуханнях «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні», які відбулися 16 грудня 2019 року, і проект закону «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», зареєстрований у Верховній Раді України 29 грудня 2021 року № 6487 та, без сумніву, з часом буде прийнятий, які покликані зробити все для

того, щоб довести до логічного завершення формування системи правосуддя відповідно до приписів Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, де положеннями статті 31 визначено, що Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності є складовою системи судоустрою в Україні.

Однак ані діючі нормативно-правові акти, ані законодавчі проекти, на жаль, не скеровані на вирішення юридичних «хвороб» судоустрійного та процесуального характеру, про які вже написано доволі багато. Це й питання про те, за правилами якого судочинства мають розглядатися спори між фізичними особами³, і питання доступності судів⁴, і нерелевантності назви суду⁵ тощо.

Цією статтею ми звернемо увагу на ті організаційні та процесуальні вади функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, які до сьогодні обминала наукова спільнота.

Організаційні вади. Насамперед слід зазначити, що спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності в будь-якій країні покликаний вирішувати в першу чергу патентні спори, адже саме спори з так званим технічним підґрунтям у першу чергу потребують від судді спеціальних (технічних) знань і певного розуміння матерії виключного права на результат технічної творчості. Власне тому низка юрисдикцій має у своїх системах судоустрою саме спеціалізовані Патентні суди (Німеччина, Південна Корея, Велика Британія⁶ тощо).⁷

¹ <https://zib.com.ua/ua/147582-vischiy-ip-ud-mae-rozvyazati-bezlich-problem-ale-poki-sam-z.html>

² О. Дроздов, М. Потоцький. Правові та організаційні засади створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 2. С. 39–53, С. 41–42. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/259743>.

³ Штефан О. О. Деякі питання юрисдикції вищого суду з питань інтелектуальної власності щодо спірних авторських правовідносин. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 1. С. 5–10.

⁴ Світличний О., Сулім В. Про деякі проблеми удосконалення господарського процесуального законодавства. Публічне право. 2018. № 1 (29). С. 196–202.

⁵ Коваль І. Ф. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 5. С. 39–44.

⁶ У Великій Британії, окрім Трибуналу з авторських прав, існують ще два патентних суди, перший з яких є структурним підрозділом Канцелярської палати Високого суду Англії та Уельсу, а другий є Судом інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності. Судді обох патентних судів мають не лише юридичну, а й технічну освіту, через що всі без виключення спори у сфері промислової власності підпадають під їхню компетенцію. Детальніше див.: Chancellor of the High Court, The Intellectual Property Enterprise Court Guide P.3, 4–6 // Justice UK URL: <https://www.justice.gov.uk>.

⁷ Нагадаємо, що понад 30 років тому в Україні, аналогічно питанню про необхідність мати спеціалізований суд з інтелектуальної власності, точилися дискусії навколо створен-



Слід наголосити, що інакша назва суду, якою б вона не була, — Суд з інтелектуальної власності, Спеціалізований суд з інтелектуальних прав, Суд з інтелектуальної власності та міжнародної торгівлі тощо — не є визначальною, оскільки компетенція кожної такої судової інституції хоча й зосереджена на вирішенні всіх спорів, пов'язаних з порушенням виключних прав інтелектуальної власності, проте з концентрацією особливої уваги на спорах патентних.

Не можна не згадати про Китай, де по всій країні було створено багаторівневу систему спеціалізованих судів з інтелектуальної власності, з урахуванням чотирьох регіональних судів з інтелектуальної власності в Пекіні, Шанхаї, Гуанчжоу та в порту вільної торгівлі Хайнані, а також Суду з інтелектуальної власності при Верховному народному суді, який був створений у 2019 році для гармонізації апеляцій у сфері інтелектуальної власності, пов'язаних з патентами та технологіями, по всій країні, а також для гармонізації критеріїв судового розгляду по таких справах. Окрім того, було створено 24 трибунали з інтелектуальної власності, які мають міжрегіональну юрисдикцію по справах з інтелектуальної власності.⁸ Проте й тут основним видом спорів, що розглядаються зазначеними китайськими судами та трибуналами, є патентні спори.

Для патентних судів характерним є склад суддів, які мають не лише юридичну, а й технічну освіту (у сфері точних наук). У той час як у країнах, де спори з інтелектуальної власності розглядаються судами, що спеціалізуються на праві інтелектуальної власності та існують у формі спеціалізованих судів за-

гальної юрисдикції, комерційних судів, апеляційних судів з особливою юрисдикцією (як у системі загальних, так і комерційних/господарських), адміністративних судів та окремих, що спеціалізуються на цій категорії справ, суддів, правосуддя зазвичай здійснюється суддями загального профілю, які мають звичайну юридичну кваліфікацію.

Оскільки стаття 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» допускає можливість включення в суддівський склад осіб з технічною освітою (п. 2 ч. 1 ст. 33 закону), є всі підстави стверджувати, що українська державна політика в питанні про спеціалізований суд у цій сфері все ж тяжіє до того, щоб за підсумком отримати щось на кшталт саме патентного суду.

Однак з огляду на кваліфікацію кандидатів⁹ до вітчизняного ІР-суду, тим більше враховуючи перші результати конкурсу, скоріш за все буде йтися про функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності у складі суддів загальною юридичного профілю.

Зважаючи на це, рішення про спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності як окремий елемент системи судоустрою виявляється доволі сумнівним, адже в такому разі губиться мета його створення. А це означає, як мінімум, марність бюджетних витрат на утримання цілої судової інституції.

Видається, що ефективність захисту інтелектуальної власності, «оперативність, економність та гнучкість процедури розгляду справ» усе ж таки можуть бути досягнуті не за рахунок створення окремої судової інституції зі своєю будівлею, своїм бюджетом, своїм головою тощо, а завдяки компетенціям

ня арбітражних судів як спеціалізованих судових установ для здійснення правосуддя у господарській галузі, що зрештою мало результатом створення системи спеціалізованого економічного судочинства: спочатку у вигляді системи арбітражних судів, які згодом були перетворені на суди господарські, де судді повинні розумітися на комерційній (від «комерційний суд») складовій.

⁸ URL: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/Iacade539ea4d11ebbea4f0dc9fb69570/View/FullText.html?ppcid=2f64d493419144559c7e6e5eb09b3142&originationContext=assetPage&transitionType=KnowHowItem&comp=pluk&contextData=%28sc.Default%29>

⁹ URL: <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/f/field/file/ipposada.pdf>



ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

суддів, які вирішують спори щодо порушень виключних прав, а також бездоганності роботи державної системи охорони інтелектуальної власності (в Україні це в особі НОІВ).

До речі, статистика також не на боці необхідності створення спеціального суду. Так, відповідно до звіту¹⁰ Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду в першому півріччі 2021 року в господарських судах перебувало на розгляді загалом 326 справ щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, у той час як у США щорічно до судів потрапляє лише по патентах не менше 6 тис. справ¹¹. Окрім патентних справ, є ще справи про захист авторських прав, прав на торговельні марки тощо. Це означає, що для того, щоб упоратися з таким навантаженням, системі українського правосуддя, на наше переконання, було б цілком достатньо суддів у структурі існуючих судів, які будуть спеціалізуватися на такій категорії справ.

Сумніви щодо вищенаведеного підкріплюються також тим, що, за логікою законоотворця, керуючись приписами ч. 1 статті 31, ч. 1 статті 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», глибока професійність та обізнаність судді по категорії справ щодо порушень у сфері права інтелектуальної власності необхідна лише на рівні першої та апеляційної інстанції. На рівні касаційної інстанції — у Верховному Суді — у структурі касаційного господарського суду утворюється окрема палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, склад якої, що цілком зрозуміло, формується лише з числа тих суддів, які вже є у складі касаційного господарського суду Верховного Суду. А вони, як відомо, не відбиралися за спеціальним критерієм професійної (поглибленої)

обізнаності в конкретній сфері права — права інтелектуальної власності.

До того ж, якщо взяти до уваги, що Верховний Суд (далі — ВС), переглядаючи справу в касаційному порядку, виконує функцію «суду права» (ч. 3 ст. 125 Конституції України), цілком логічно очікувати від найвищого суду в системі судоустрою в Україні взірцеве розуміння матерії виключного права, розуміння нюансів здійснення прав інтелектуальної власності. Однак, зважаючи на вже згадану логіку законодавця, цього не можна очікувати, тому що судді ІР-суду повинні мати набагато глибші знання, через що їм буде складно порозумітися із суддями ВС. Адже хоча суди першої та апеляційної інстанції і є в загальному розумінні «судами факту», насправді вони все одно (так, на підставі фактів) вирішують саме питання права.

Процесуальні вади. Окреслене вище вказує на більш серйозну проблему, пов'язану із застосуванням обов'язкових для врахування першою та апеляційною інстанціями Вищого ІР-суду правових позицій Верховного Суду, адже, як нами вже було зазначено, судді спеціалізованого суду за логікою закону є більш обізнаними в цій царині права.

Як відомо, правова позиція, з огляду на приписи ч. 2 статті 315 Господарського процесуального кодексу України (ч. 2 ст. 416 Цивільного процесуального кодексу України), являє собою висновок про те, як саме повинна застосовуватися та чи інша норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати, що міститься у постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

Іншими словами, правова позиція ВС — це судження суддів, об'єднаних загальною ідеєю верховенства права, стосовно розуміння смислу норм права для правильності їх застосування на практи-

¹⁰ URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Buletен_1_pivr_2021_GS.pdf.

¹¹ URL: <https://legaljobs.io/blog/intellectual-property-statistics/>.



ці, відображені в постановах ВС з конкретних справ.

У теорії права єдність інтелектуально-вольової діяльності з виявлення та роз'яснення смислу норм права з метою їх реалізації зазвичай розглядається як тлумачення.¹² Саме завдяки прийомам тлумачення з метою препарування смислу норми права формується фундамент змісту правової позиції ВС. Разом з тим слід мати на увазі, що зміст судової правової позиції у формально-юридичному аспекті не вичерпується результатами тлумачення, оскільки останнє не може бути застосоване в разі виявлення пробілів у праві або законі.¹³ А тому, як невідомна частина, до змісту правової позиції включаються також результати вибору з декількох правомірних варіантів вирішення справи¹⁴, що є проявом суддівського розсуду.

Отже, за своєю сутністю правова позиція ВС — похідний від норм діючого права спеціальний для сфери правозастосування припис, який є результатом тлумачення норм права, використання аналогії закону та права й суддівського розсуду, з урахуванням загальних принципів права, вироблений судом через вирішення конкретного судового спору. І хоча правові висновки ВС не можна розглядати навіть як квазінорми права, а лише як додаткове джерело обґрунтування суддівського рішення, вони обов'язкові для застосування судами нижчих інстанцій.

Ураховуючи викладене, є абсолютно неясним, яким чином судді спеціалізованого суду зможуть продемонструвати розуміння справжньої філософії права

інтелектуальної власності, покращити якість правосуддя, адже по суті будуть позбавлені можливості, принаймні швидко, підняти на інший рівень практику правозастосування через обтяження вже існуючими правовими позиціями ВС.

І незважаючи на те що одним з головних завдань Верховного Суду є розв'язання суперечностей у судовій практиці для забезпечення єдності судової практики, щоб виправляти непослідовність і таким чином підтримувати громадську довіру до судової системи¹⁵, ВС у результаті більш високої кваліфікації нижчих судів у конкретній сфері права потенційно сам буде виступати, за влучним висловом В. В. Комарова, «джерелом невизначеності й суперечливості судової практики».¹⁶ Водночас у сучасній правовій доктрині, зокрема процесуальній, ефективність правового регулювання інтерпретується з огляду на принципи верховенства права та правової визначеності, а якісно новий рівень судової практики пов'язується з прецедентністю правових позицій ВС, оскільки рівень професіоналізму судової практики повинен підвищуватися в контексті практичного розмежування судового тлумачення позитивного і природного права.¹⁷

Зауважимо, що наявність правової невизначеності є порушенням права на справедливий судовий розгляд за статтею 6 ЄКПЛ, унаслідок чого неминуче зруйнується суспільна довіра як до Вищого ІР-суду, так і до його суддів.¹⁸

До речі, низка правових позицій ВС, що існують на сьогодні, викликають

¹² Алексеев С. С. Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования. Москва Статут, 1999. 712 с., С. 129.

¹³ Васильковский Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов. Москва: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. 508 с., С. 278–279.

¹⁴ Барак А. Судебное усмотрение / пер. с англ. Москва: Норма, 1999. 376 с., С. 13.

¹⁵ Див. Рішення ЄСПЛ у справі «Альбу та інші проти Румунії» (Albu and others v. Romania) 34796/09, 12 May 2012).

¹⁶ Комаров В. В. Верховний Суд та єдність судової практики. Liber Amicorum Вячеслав Комаров / за ред. Т. В. Комарової; упоряд. Т. В. Комарова. Харків: Право, 2020. 1192 с., С. 564–581.

¹⁷ Комаров В. Основоположні принципи цивільного судочинства. Право України. 2018. № 10. С. 19.

¹⁸ Див. Рішення ЄСПЛ у справі Beian v. Romania (no. 1), no. 30658/05, § 34-40, Reports of Judgments and Decisions 2007-V.



ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

певні запитання з огляду на їх недостатню обґрунтованість.

Так, до прикладу, згідно з постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10 лютого 2022 року у справі № 910/2168/21 було сформульовано таку правову позицію щодо обов'язку доказування у справах про захист авторського права чи суміжних прав:

«1) позивач повинен довести належність йому авторського права та/або суміжних прав чи права на їх захист, а також факт використання об'єктів даних прав відповідачем, а в разі заявлення вимог про відшкодування шкоди — розмір шкоди і причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою та діями відповідача. У випадках коли права автора засвідчено свідоцтвом, виданим в установленому порядку уповноваженим органом, власник майнових прав інтелектуальної власності на твір, які було передано на зазначений у свідоцтві твір, звільняється від доведення належності йому відповідних прав; у таких випадках обов'язок доведення належності цих прав іншій особі, ніж та, що зазначена у свідоцтві, покладається на відповідача;...»

Цю правову позицію КГС ВС навряд чи можна назвати довідною в контексті її відповідності засадам принципу верховенства права з огляду на абсолютну нікчемність свідоцтва про реєстрацію авторського права, оскільки:

- авторське право виникає за законодавством України в силу факту створення твору й не вимагає реєстрації (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»);
- НОІВ під час розгляду заявки та ухвалення рішення про реєстрацію авторського права не проводить експертизу твору (тобто не встановлює факт правооб'єктності) і не встановлює факт виникнення ав-

торства (абз. 3 п. 14 гл. IV постанови КМУ «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» № 1756 від 27.12.2001).

Однак, попри це, за волею ВС факт наявності папірця у вигляді свідоцтва автоматично породжує цілих два юридичних факти: факт правооб'єктності твору; факт належності первісного авторського права, які відповідачеві потрібно за будь-яких обставин спростувати.

При цьому, що найважливіше, пояснення, чому правова позиція щодо обов'язку доказування у справах про захист авторського права чи суміжних прав повинна бути саме такого змісту, ВС у своїй постанові не дає, хоча мав би, адже це є його обов'язком.

Узагальнюючи вищевказане, вбачаємо достатньо обґрунтованим, як з точки зору процесуального права, так і організаційно-технічних причин, твердження стосовно недоцільності створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності у вигляді окремої судової інституції у складі системи судоустрою України. Стосовно посилання в Пояснювальній записці до законопроекту № 6487 «Про вищий суд з питань інтелектуальної власності»¹⁹ на те, що зобов'язання України щодо створення такого окремого спеціалізованого суду впливають з Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Угоди ТРІПС, то воно не є коректним, оскільки зазначені міжнародні документи *per se* не ставлять своїм членам цього за обов'язок. В означених міжнародних документах ідеться про впровадження ефективних заходів захисту, а яким чином це буде зроблено, країни-учасники вказаних міжнародних угод вирішують самі (див., наприклад, ст. 41(5) Угоди ТРІПС, ст. 230 Угоди про асоціацію). І хоча на сьогодні у світі існує більше 90 спеціалізованих ІР-судів²⁰, усе це є не більше ніж

¹⁹ URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73540.

²⁰ Rohazar Wati Zuallcoble, Jorge Amigo Castañeda, Ahmed J. Davis, Owen Dean and other. Study on Specialized Intellectual Property Courts // International Intellectual Property Institute / 25.01.2012. URL: <http://iipi.org/wp-content/uploads/2012/05/Study-on-Specialized-IPR-Courts.pdf>.



результат ініціативи членів Угоди ТРІПС.

Разом з тим, підтримуючи необхідність підвищення ефективності захисту інтелектуальної власності в Україні, окрім набору фахово обізнаних у цій царині права суддів до системи вже існуючих (діючих) судів, вбачається за доцільне розробити на рівні Верховного Суду, відповідно до статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у кооперації із судьями нижчих судів, призначеними для розгляду таких справ, а також науковцями стандартизований пооб'єктний підхід до судочинства у справах щодо порушення прав інтелектуальної власності у вигляді своєрідного Судового вказівника з ведення таких справ.

По-справжньому цінним результатом такої роботи стане формування сучасної доктрини вітчизняного судочинства по справах щодо прав інтелектуальної власності, яка й може бути відображена в названому судовому вказівнику.

На підтвердження раціональності та продуктивності такого підходу можна назвати досвід США, де свого часу з метою кодифікації відповідних знань було розроблено судовий посібник з ведення патентних справ²¹, уперше опублікований Федеральним судовим центром США (FJC) у 2009 році. Завдяки цьому посібнику було підготовлено значну кількість суддів, що дало змогу сформувати нові більш скоординовані алгоритми розгляду патентних справ.

Безумовно, не можна не згадати про підготовлений та виданий в Україні у 2018 році за сприяння Програми розвитку комерційного права Міністерства торгівлі США (CDLP) посібник для суддів з інтелектуальної власності²² авторства колективу українських суддів госпо-

дарської юрисдикції. Однак за своїм змістом він більшою мірою є посібником не для суддів, адвокатів, юрисконсультів та інших фахівців у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, а посібником для студентів 3 курсу навчання юридичного ВНЗ.

На нашу думку, попри те що доказування посідає в будь-якому, у тому числі господарському (цивільному) судочинстві, центральне місце — тобто доказування і є судовим процесом — значна, домінуюча увага повинна бути спрямована в Судовому вказівникові на предмет доказування.

Так, за М. Й. Штефаном предмет доказування — це юридична категорія, на пізнання якої спрямована вся діяльність суду і осіб, які беруть участь у справі, по доказуванню²³, де необхідний склад фактів предмета доказування визначається на підставі норм матеріального права, якими врегульовано спірні правовідносини²⁴. Дослідник О. Ф. Клейнман визначав предмет доказування як спірні юридичні факти, що мають значення для вирішення справи, оскільки вони пов'язані з підставою позову та підставою рішення (мотивами рішення суду)²⁵.

Однак слід зазначити, що цивільний та господарський процесуальні кодекси України оперують обома термінами — і «обставина», і «факт», тим самим презюмуючи, що ці категорії є тотожними.

Так, наприклад, згідно з ч. 1 статті 73 ГПК України доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність *обставин (фактів)*, що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та *інших обставин*, які мають значення

²¹ URL: <https://www.fjc.gov/content/321534/patent-case-management-judicial-guide-third-edition>; <https://www.fjc.gov/content/337086/patent-mediation-guide>.

²² URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1541665727IntellProperty_Handbook.pdf.

²³ URL: Цивільне процесуальне право України: Академічний курс / М. Й. Штефан. Київ: Ін Юр», 2005. 624 с., С. 283.

²⁴ Штефан М. Й., Дрижчаная Е. Г., Гусев Е. В. Представительство граждан в суде: учебное пособие для студентов юрид. спец. Вуз. Киев : Лыбидь, 1991. 608 с., С. 272.

²⁵ Советский гражданский процесс: учебник / под ред. А. А. Добровольского, А. Ф. Клейнмана. Москва : Издательство Московского Университета, 1970. 440 с., С. 152.



ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

для вирішення справи. Частина перша 1 статті 76 ЦПК України містить таку ж норму. Разом з тим згідно з ч. 2 статті 77 ЦПК України предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні рішення. Така ж за змістом норма міститься в ч. 2 статті 76 ГПК України. Окрім того, статтею 238 ГПК України визначено, що в мотивувальній частині рішення зазначається: перелік обставин, які є предметом доказування у справі; перелік доказів, якими сторони підтверджують або спростовують наявність кожної обставини, яка є предметом доказування у справі; висновки про те, яка обставина, що є предметом доказування у справі, визнається судом встановленою або спростованою з огляду на більшу вірогідність відповідних доказів...

З огляду на це очевидно є невідзначеність того, що ж насправді встановлюється судом: «обставина» чи «факт». Адже між вказаними категоріями, на наш погляд, є суттєва різниця з лексикологічної точки зору та з точки зору сутності права. Отож у жодному разі не можна погодитися з позицією про синонімічність вказаних понять.²⁶

Не випадково С. Я. Фурса та Т. В. Цюра вважають, що лише після встановлення юридична обставина набуває ознак факту. З набранням судовим рішенням законної сили юридичні обставини перетворюються на юридичні факти.²⁷

А тому вважаємо єдино правильним говорити про «фактовий» предмет дока-

зування, підтримуючи позицію В. В. Комарова, який зазначив: «Предмет доказування — коло фактів матеріально-правового значення, необхідних для вирішення справи по суті. Факти, які належать до предмета доказування, необхідно відрізнити від інших фактів, які встановлюються під час розгляду справи, однак не пов'язані з правильним вирішенням питання про права і обов'язки сторін»²⁸. Теж саме відображено в постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» № 2 від 12 червня 2009 року, згідно з пунктом 26 якої під час судового розгляду *предметом доказування є факти*, якими обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше юридичне значення для вирішення справи (причини пропуску позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні рішення. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування.

Отже, є всі підстави стверджувати, що на рівні процесуального закону закладено помилку, наслідок якої — набагато вищий коефіцієнт похибки у винесенні судових рішень з точки зору їх правосудності (законності і обґрунтованості)³⁰.

На наше переконання, у цілому алгоритм судового пізнання та визначення предмета доказування детермінується двома умовами:

- 1) встановленням факту наявності/відсутності (порушеного) права;
- 2) встановленням факту, чи було право порушено.

²⁶ Див., наприклад: Гусякова Е. А. Общеизвестные факты как обстоятельства, не подлежащие доказыванию. / Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. 2017. С. 128–140, С. 128. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obscheizvestnye-fakty-kak-obstoyatelstva-ne-podlezhaschie-dokazyvaniyu-v-grazhdanskom-sudoproizvodstve/viewer>.

²⁷ Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посібник. Київ: вид. Фурса С.Я.: КНТ, 2005. 256 с., С. 33

²⁸ Напевно, тут мають на увазі доказові факти; факти, які мають процесуальне значення; факти, які встановлюються для виконання попереджувальних завдань правосуддя.

²⁹ Комаров В. В. Доказування та докази в цивільному судочинстві: курс лекцій. Харків: Укр. юр. акад., 1991. 36 с., С. 9.

³⁰ Глотов С. О. Предмет доказування у цивільних справах про дифамацію юридичних осіб. Liber Amicorum Вячеслав Комаров / за ред. Т. В. Комарової; упоряд. Т. В. Комарова. Харків: Право, 2020. 1192 с., С. 1157–1166., С. 1161.



Такий підхід є особливо важливим у справах щодо об'єктів права інтелектуальної власності.

Решта фактів, які підлягають доказуванню, є свого роду сателітами зазначених вище фактів — *facto rationis sufficientis*, і необхідність встановлення тих чи інших фактів різниться залежно від виду об'єктів цивільних прав з урахуванням виду порушення.

Саме пооб'єктне визначення *facto rationis sufficientis* і повинно становити зміст Судового вказівника щодо розгляду справ з порушень права інтелектуальної власності.

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо аргументованою та переконливою позицію про те, що саме чітке окреслення кола фактів залежно від об'єкта права інтелектуальної власності та виду порушення, які повинні складати предмет доказування по справі, зведені в ранг стандарту доказування як умови «внутрішнього пере-

конання» судді при ухваленні рішення, здатне по-справжньому підвищити ефективність захисту прав інтелектуальної власності в Україні та забезпечити оперативність, економність і гнучкість процедури розгляду справ. Створення спеціального суду для розгляду справ з інтелектуальної власності, як окремої судової інституції, не є нагальною потребою з огляду на марність сподівань через наведені в статті причини. Для функціонування судової системи ефективного захисту прав інтелектуальної власності достатньо суддів з поглибленими компетенціями у цій сфері права в структурі вже існуючих судів, відібраними через конкурс або серед діючого складу суддів. Решта організаційних, юрисдикційних та процесуальних питань потребують свого подальшого опрацювання. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Новіков І. Вищий IP-суд має розв'язати безліч проблем, але поки сам залишається проблемою. URL: https://zib.com.ua/ua/147582-vischiy_ip-sud_mae_rozvyazati_bezlich_problem_ale_poki_sam_z.html.
2. Chancellor of the High Court, *The Intellectual Property Enterprise Court Guide P.3, 4–6* // Justice UK. URL: <https://www.justice.gov.uk>.
3. *Specialized IP courts and tribunals in China*. URL: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/Iacade539ea4d11ebbea4f0dc9fb69570/View/FullText.html?ppcid=2f64d493419144559c7e6e5eb09b3142&originContext=assetPage&transitionType=KnowHowItem&comp=pluk&contextData=%28sc.Default%29>.
4. Перелік кандидатів до Вищого суду з питань інтелектуальної власності URL: <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/ipposada.pdf>.
5. Штефан О. О. Деякі питання юрисдикції вищого суду з питань інтелектуальної власності щодо спірних авторських правовідносин. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 1. С. 5–10.
6. Світличний О., Сулім В. Про деякі проблеми удосконалення господарського процесуального законодавства. *Публічне право*. 2018. № 1 (29). С. 196–202.
7. Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 5. С. 39–44.
8. Звіт про здійснення правосуддя Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду за перше півріччя 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Buletен_1_pivr_2021_GS.pdf.



9. Marija Lazic. 29 Crucial Intellectual Property Statistics. URL: <https://legaljobs.io/blog/intellectual-property-statistics/>.
 10. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. Москва : Статут, 1999. 712 с.
 11. Васьковский Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов. Москва : АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. 508 с.
 12. Барак А. Судебное усмотрение / пер. с англ. Москва : Норма, 1999. 376 с.
 13. Рішення ЄСПЛ у справі «Альбу та інші проти Румунії» (*Albu and others v. Romania*) 34796/09, 12 May 2012).
 14. Комаров В. В. Верховний Суд та єдність судової практики. *Liber Amicorum Вячеслав Комаров / за ред. Т. В. Комарової ; упоряд. Т. В. Комарова. Харків : Право, 2020. 1192 с.*
 15. Комаров В. Основоположні принципи цивільного судочинства. *Право України. 2018. № 10.*
 16. Рішення ЄСПЛ у справі *Beian v. Romania* (но. 1), но. 30658/05, § 34–40, *Reports of Judgments and Decisions 2007-V.*
 17. Посібник з вирішення патентних справ Федерального судового центру США. URL: <https://www.fjc.gov/content/321534/patent-case-management-judicial-guide-third-edition> ; Посібник США з медіації по патентних справах. URL: <https://www.fjc.gov/content/337086/patent-mediation-guide>.
 18. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І. М. та ін. Київ : К.І.С., 2018. 424 с. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1541665727IntellProperty_Handbook_.pdf.
 19. Цивільне процесуальне право України: академічний курс / М. Й. Штефан. Київ : Ін Юре, 2005. 624 с.
 20. Штефан М. И., Дрижчаная Е. Г., Гусев Е. В. Представительство граждан в суде: учебное пособие для студентов юрид. спец. вузов. Киев : Лыбидь, 1991. 608 с.
 21. Советский гражданский процесс: учебник / под ред. А. А. Добровольского, А. Ф. Клейнмана. Москва : Издательство Московского Университета, 1970. 440 с.
 22. Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посібник. Київ : вид. Фурса С. Я. : КНТ, 2005. 256 с.
 23. Комаров В. В. Доказування та докази в цивільному судочинстві: курс лекцій. Харків : Укр. юр. акад., 1991. 36 с.
 24. Глотов С. О. Предмет доказування у цивільних справах про дифамацію юридичних осіб. *Liber Amicorum Вячеслав Комаров / за ред. Т. В. Комарової ; упоряд. Т. В. Комарова. Харків : Право, 2020. 1192 с., С. 1157–1166.*
 25. Rohazar Wati Zuallcobley, Jorge Amigo Castañeda, Ahmed J. Davis, Owen Dean and other. Study on Specialized Intellectual Property Courts // International Intellectual Property Institute / 25.01.2012. URL: <http://iipi.org/wp-content/uploads/2012/05/Study-on-Specialized-IPR-Courts.pdf>.
 26. Дроздов О, Потоцький М. Правові та організаційні засади створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 2. С. 39–53, С. 41–42.* URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/259743>.
1. Novikov I. Vyshchyi IP-sud maie rozviazaty bezlich problem, ale poky sam zalyshaietsia problemoiu. URL: https://zib.com.ua/ua/147582-vischii_ip-sud_mae_rozvyazati_bezlich_problem_ale_poki_sam_z.html.
 2. Chancellor of the High Court, *The Intellectual Property Enterprise Court Guide P.3, 4 - 6 // Justice UK.* URL: <https://www.justice.gov.uk>.
 3. *Specialized IP courts and tribunals in China.* URL: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/Iacade539ea4d11ebbea4>



- f0dc9fb69570/View/FullText.html?ppcid=2f64d493419144559c7e6e5eb09b3142 & o r i g i n a t i o n C o n t e x t = a s s e t P a g e & t r a n s i t i o n - T y p e = K n o w H o w I t e m & c o m p = p l u k & c o n t e x t D a t a = % 2 8 s c . D e f a u l t % 2 9 .*
4. Perelik kandydativ do Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti URL: <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/ipposada.pdf>.
 5. Shtefan O. O. Deiaki pytannia yurysdyksii vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti shchodo spirnykh avtorskykh pravovidnosyn. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2018. № 1. S. 5–10.
 6. Svitlychnyi O., Sulim V. Pro deiaki problemy udoskonalennia hospodarskoho protsesualnogo zakonodavstva. *Publichne pravo*. 2018. № 1 (29). S. 196–202.
 7. Koval I. Shchodo pravovoho statusu Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2016. № 5. S. 39–44.
 8. Zvit pro zdiisnennia pravosuddia Kasatsiinym hospodarskym sudom u skladi Verkhovnoho Sudu za pershe pivrichchia 2021 roku. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Buleten_1_pivr_2021_GS.pdf.
 9. Marija Lazic. 29 Crucial Intellectual Property Statistics. URL: <https://legaljobs.io/blog/intellectual-property-statistics/>.
 10. Alekseev S. S. *Pravo: azbuka – teoriia – fylosofiya: Opyt kompleksnogo yssledovaniia*. Moskva : Statut, 1999. 712 s.
 11. Vaskovskiy E. V. *Tsyvylstycheskaia metodolohiia. Uchenye o tolkovanyy y prymereny hrazhdanskykh zakonov*. Moskva : AO «Tsentr YurYnfoR», 2002. 508 s.
 12. Barak A. *Sudebnoe usmotrenye / per. s anhl.* Moskva : Norma, 1999. 376 s.
 13. Rishennia YeSPL u spravi «Albu ta inshi proty Rumunii» (Albu and others v. Romania) 34796/09, 12 May 2012).
 14. Komarov V. V. Verkhovnyi Sud ta yednist sudovoi praktyky. *Liber Amicorum Viacheslav Komarov / za red. T. V. Komarovoï ; uporiad. T. V. Komarova*. Kharkiv : Pravo, 2020. 1192 s.
 15. Komarov V. *Osnovopolozhni pryntsypy tsyvilnogo sudochynstva. Pravo Ukrainy*. 2018. № 10.
 16. Rishennia YeSPL u spravi Beian v. Romania (no. 1), no. 30658/05, § 34–40, Reports of Judgments and Decisions 2007-V.
 17. Posibnyk z vyrishennia patentnykh sprav Federalnogo sudovoho tsentru SShA. URL: <https://www.fjc.gov/content/321534/patent-case-management-judicial-guide-third-edition> ; Posibnyk SShA z mediatsii po patentnykh spravakh. URL: <https://www.fjc.gov/content/337086/patent-mediation-guide>.
 18. Posibnyk dlia suddiv z intelektualnoi vlasnosti / Benedysiuk I. M. ta in. Kyiv : K.I.S., 2018. 424 s. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1541665727IntellProperty_Handbook_.pdf.
 19. *Tsyvilne protsesualne pravo Ukrainy: akademichnyi kurs / M. Y. Shtefan*. Kyiv : In Yure, 2005. 624 s.
 20. Shtefan M. Y., Dryzhchanaia E. H., Husev E. V. *Predstavitelstvo hrazhdan v sude: uchebnoe posobie dlia studentov yuryd. spets. vuzov*. Kyev : Lybyd, 1991. 608 s.
 21. *Sovetskyi hrazhdanskyi protsess: uchebnyk / pod red. A. A. Dobrovolskoho, A. F. Kleinmana*. Moskva : Yzdatelstvo Moskovskoho Unyversyteta, 1970. 440 s.
 22. Fursa S. Ya., Tsiura T. V. *Dokazy i dokazuvannia u tsyvilnomu protsesi: nauk.-prakt. posibnyk*. Kyiv : vyd. Fursa S. Ya. : KNT, 2005. 256 s.
 23. Komarov V. V. *Dokazuvannia ta dokazy v tsyvilnomu sudochynstvi: kurs lektsii*. Kharkiv : Ukr. yur. akad., 1991. 36 s.
 24. Hlotov S. O. *Predmet dokazuvannia u tsyvilnykh spravakh pro dyfamatsiiu yurydychnykh osib. Liber Amicorum Viacheslav Komarov / za red. T. V. Komarovoï ; uporiad. T. V. Komarova*. Kharkiv : Pravo, 2020. 1192 s., S. 1157–1166.
 25. Rohazar Wati Zuallcoble, Jorge Amigo Castañeda, Ahmed J. Davis, Owen Dean and other. *Study on Specialized Intellectual Property Courts // International In-*



Intellectual Property Institute / 25.01.2012. URL: <http://iipi.org/wp-content/uploads/2012/05/Study-on-Specialized-IPR-Courts.pdf>.

26. Drozdov O, Pototskyi M. *Pravovi ta orhanizatsiini zasady stvorennia Vyschoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2022. № 2. S. 39–53, S. 41–42. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/259743>.*

Надійшла до редакції 25.07.2022 року

Glotov S. The high court for intellectual property as an element of the judicial system in Ukraine. CONTRA SENTENTIAM. Based on the analysis of the provisions of the Law of Ukraine «On Judicial System and Status of Judges», provisions of procedural codes, as well as international practices, the author expresses doubts about the expediency of existence in the judicial system of Ukraine of a Higher Intellectual Property Court as a separate judicial institution. The identified procedural and organizational flaws point to the untenability of the position that introducing such a specialized court into the judicial system would increase the effectiveness of intellectual property protection in Ukraine.

There is every reason to assert that the Ukrainian state policy in the matter of the specialized court for this field tends towards ending up with something like a patent court. However, considering the qualification of the candidates for the domestic IP court and the first results of the competition, most likely Ukraine is going to end up with a High Court for Intellectual Property Matters composed of regular judges.

In view of that, the decision to establish a specialized court for intellectual property matters as a separate element of the judicial system appears to be quite questionable, as it defeats the purpose of its creation. And this means, at the very least, budget wasted on the maintenance of an entire judicial institution.

It is also absolutely unclear how the judges of the specialized court will be able to improve the quality of justice in the field of intellectual property law, as they will be effectively unable to bring law enforcement to a new level due to being burdened by the already existing legal positions of the Supreme Court.

The purpose of the article is to demonstrate the importance of the problems that are to be expected as a result of functioning of the Higher IP Court, and to propose an alternative way of ensuring the effectiveness of the protection of exclusive rights.

Keywords: intellectual property law, Higher IP Court, judicial system, legal position, fact in issue